

Ciència, prejudici i procés sobiranista

written by Sectorial d'Economistes de l'Assemblea Nacional Catalana | 23 de gener de 2021

Article publicat originalment a [Fundació Vincle](#) el 18 de gener de 2021.

*L'autor, **Eduard Gracia**, és economista i membre de la Sectorial Economistes per la Independència de l'Assemblea Nacional Catalana.*

No tots els prejudicis són iguals. N'hi ha que no són més que judicis fossilitzats que s'apliquen per conveniència en comptes de validar-los novament (com quan decidim que un plat no ens agradarà perquè una vegada, potser ja fa molt de temps, no ens va agradar). D'altres, en canvi, són insídies que es fan servir, conscientment o no, per a amagar una veritat incòmoda. Aquest últim tipus de prejudici és el més perillós, car no només no es basa en fets sinó que pretén ocultar-los, i és per tant impermeable a la raó i a l'evidència (potser més i tot quan el biaix és inconscient). Això ve a tomb de l'entrevista que *La Vanguardia* va publicar el passat dilluns 7 de desembre de 2020 amb la Dra. Laura Lechuga^[1], vicepresidenta del grup d'experts d'àmbit interdisciplinari que assessora el Ministeri de Ciència del Govern espanyol i enguany guanyadora del Premio Nacional de Investigación i del Premi Jaume I de Noves Tecnologies. La Dra. Lechuga treballa des del 2008 a l'Institut Català de Nanociència i Nanotecnologia (ICN2), a Bellaterra, on ha portat a terme les activitats de recerca que li han guanyat els dos flamants premis d'enguany. Tanmateix, quan parla de la xarxa de centres de recerca que va crear el conseller Mas-Colell (a la qual pertany l'ICN2) afirma que "era una gran iniciativa fins que va arribar l'independentisme amb el *procés* i va frenar l'enlairament de la ciència a Catalunya". No cal dir que aquesta és l'afirmació més notable

de l'entrevista, i la que es destaca en el titular ("El 'procés' ha frenat l'enlairament de la recerca a Catalunya"), però encara hi ha més coses. La Dra. Lechuga declara que "jo respecto aquesta voluntat de molts catalans per la independència, però no pensava quedar-me aquí" (una afirmació si més no intrigant, perquè la Dra. Lechuga encara avui figura al directori de l'ICN2) "i, com jo, molts investigadors tampoc. Altres han deixat de venir per la inestabilitat que genera; perquè la recerca necessita inversió i predictibilitat a llarg termini. Així es va frenar l'aposta pel talent excepte per a quatre obsessionats per la independència a corre-cuita".

Són afirmacions molt dures. L'entrevista aviat passa, però, de la duresa a la incoherència quan el periodista planteja la pregunta òbvia de si "A Madrid les coses es feien millor?" (cal tenir present que la Dra. Lechuga va treballar entre 1995 i 2008 al Centro Nacional de Microelectrónica, a Madrid) i l'entrevistada no només no contesta la pregunta sinó que es mostra estranyament defensiva: "No ser independentista no em converteix en fan del PP, perquè no ho soc. I si soc vicepresidenta del Grup d'Experts d'Àmbit Interdisciplinar que assessora al Ministeri de Ciència és per ser útil a tots, no per afinitat política. Jo soc científica". Sembla un al·legat fora de lloc, entre altres raons perquè els mèrits de la Dra. Lechuga parlen per si sols: ¿com és que, en lloc de contestar una pregunta òbvia, es defensa d'una acusació inexistent?

Però tornem a la pregunta central: ¿té raó l'entrevistada quan opina que el procés independentista ha impactat negativament la qualitat de la recerca científica a Catalunya? Sembla assenyat comprovar-ho fent servir el que és probablement l'indicador de qualitat de recerca més generalment acceptat: com més alta és la qualitat, tant més citat és un treball a recerques posteriors... I sortosament la Comissió Europea publica regularment un informe força detallat (*Regional Innovation Scoreboard*) que analitza exhaustivament 17 indicadors de capacitat innovadora regional pel conjunt de

l'Àrea econòmica europea^[2], incloent-hi el percentatge de les publicacions científiques generades a cada regió que figuren entre el 10% més citat del món. Podeu veure un extracte d'aquests resultats a les figures 1, 2 i 3.

N'hi ha prou amb una ullada ràpida per a veure que les dades contradiuen nítidament la percepció expressada a l'entrevista de *La Vanguardia*. Com es veu a la Figura 1, dins l'Estat espanyol només la qualitat mitja de la recerca a Catalunya i el País Basc es pot comptar com a superior a la mitjana europea (en verd), mentre que les altres comunitats autònomes espanyoles, inclosa Madrid, hi queden per sota. Aquest resultat tampoc no és pas una flor d'estiu: com es veu a la Figura 2, que mostra l'evolució d'aquest indicador entre 2011 i 2019 (és a dir, precisament el període més "calent" del procés sobiranista, entre la sentència de l'Estatut l'any 2010 i les protestes per les condemnes l'any 2019), Catalunya s'ha mantingut consistentment a un nivell superior a les altres comunitats, seguida pel País Basc i, més avall, per les altres comunitats (de les que representem al diagrama, les quatre amb puntuacions més altes, és a dir, Navarra, Madrid i Astúries, a més del País Valencià). No s'hi aprecia, doncs, en absolut, cap efecte negatiu del procés sobiranista: més aviat semblaria, si més no visualment, que fossin precisament les regions amb més vot independentista (Catalunya, seguida pel País Basc i a continuació Navarra) les que tinguessin una més alta qualitat de recerca; es tracta d'una correlació que segur que no implica causalitat però en tot cas buida de credibilitat l'opinió sobre aquest tema expressada a l'entrevista de *La Vanguardia*. De fet, comparant Madrid i Catalunya (que al cap i a la fi són en molts aspectes econòmics i demogràfics les comunitats autònomes més comparables) s'observa a la Figura 3 que la qualitat de la recerca a Madrid està en la línia de la del Laci (és a dir, fonamentalment Roma), Lisboa o el centre de Portugal (que és on estan les universitats de Coimbra, de Beira i d'altres properes o bé a Lisboa o bé a Oporto), mentre que la que es fa

a Catalunya s'apropa bastant més a la lliga de l'Île de France (que ve a coincidir amb l'àrea metropolitana de París), Llombardia (això és principalment Milà), o l'Àustria oriental (és a dir, on hi ha Viena).

Figura 1: Ranking europeu, any 2019

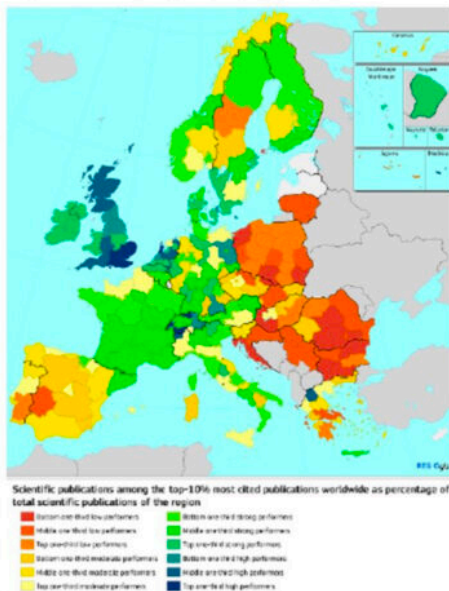

Figura 2: CCAA espanyoles, 2011-2019

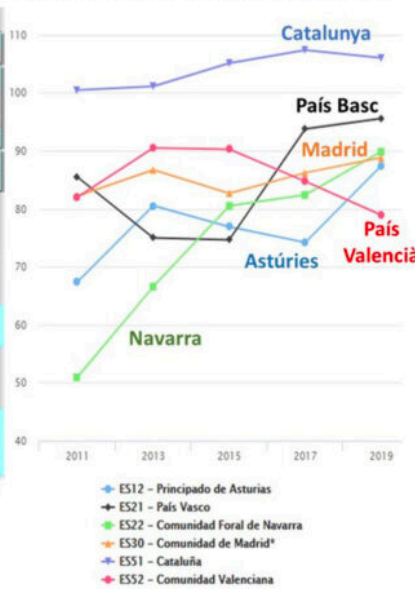
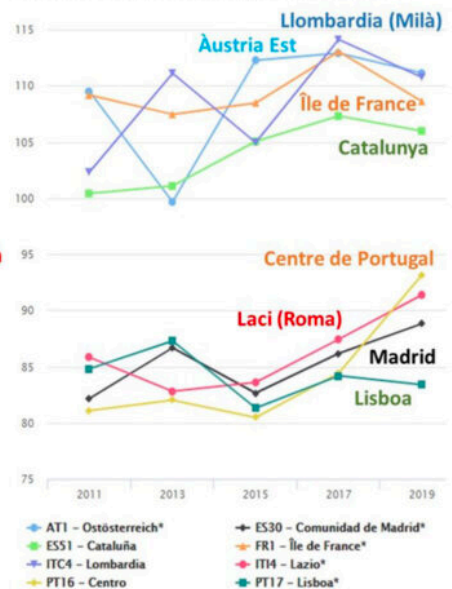

Figura 3: Regions europees 2011-2019

Figures 1, 2 i 3: Percentatge de publicacions científiques entre el 10% més citat del món, per regions europees

De fet, hi ha quelcom profundament intrigant en la comparació entre els ecosistemes de recerca de Catalunya i Madrid. La qualitat de la recerca en un lloc concret no és mai un miracle inexplicable sinó que depèn d'una sèrie de factors ben coneguts: la proximitat a una població urbana densa i amb molts recursos educatius, l'existència d'un entorn tributari i legal favorable, la disponibilitat de pressupost públic i privat i la meritocràcia en l'assignació de recursos. És prou evident que en els tres primers punts Madrid passa per davant de Catalunya sense problemes: és un nucli urbà més gran i amb un nivell educatiu mig-superior, l'entorn legal és similar però la tributació és més favorable i, a més, la capitalitat hi concentra una quantitat d'inversió en R+D més gran no només per part del sector públic (és a dir, per part de l'Estat) sinó també del privat (per part d'empreses amb quarter general a Madrid). Tanmateix, la qualitat de la recerca a Catalunya hi passa consistentment per davant, i ha estat així,

reveladorament, des de la reforma del conseller Andreu Mas-Colell, qui, a més de crear la xarxa de centres de recerca que s'esmenta a l'entrevista, va establir regles per a potenciar la meritocràcia i limitar l'endogàmia al món acadèmic. Sembla lògic, doncs, pensar que com a mínim part del problema pot estar relacionat amb el quart pilar de la qualitat de recerca, és a dir, amb la meritocràcia^[3].

És ben cert –cal dir-ho tot– que un grapat d'aquestes regles van ser després adoptades per altres comunitats autònomes i pel propi Ministeri espanyol, però la Figura 2 suggereix que amb això no n'hi ha hagut prou per a tancar el “gap” entre la qualitat de la recerca a Catalunya i la d'arreu d'Espanya. Tots recordem escàndols ben coneguts que han esclatat durant els últims anys (per exemple el famós dels títols atorgats a polítics per la Universitat Juan Carlos I de Madrid com una forma de tràfic de favors), però, més enllà de l'anècdota, existeix una gran quantitat d'estudis que confirmen el problema de la manca de meritocràcia acadèmica a Espanya tot i que costa trobar estudis prou fiables que quantifiquin les diferències per comunitats autònomes. El fet que la qualitat mitja de la recerca a Catalunya sigui tan consistentment per sobre de la de Madrid quan ni la presència d'un gran nucli urbà amb molta població amb un bon nivell educatiu, ni el pressupost disponible, ni el context polític, legal i tributari (inclosos els avantatges de la capitalitat de Madrid) li són comparativament favorables, apunta, doncs, al que podria ser una veritat molt incòmoda: que hi pot haver alguna característica de les institucions catalanes que faciliti el bon funcionament de les estructures de recerca. La mateixa Dra. Lechuga hi apuntava a una entrevista anterior publicada a *La Vanguardia* el 10 de març de 2014^[4] on, a la pregunta de quina era la postura dels governs respecte de la recerca, contestava que “al govern nacional no hi ha voluntat política real per a recolzar-la. Ni tan sols la tenen en consideració. No passa el mateix amb el català, però en les

circumstàncies actuals fallen els recursos". Si el govern català tendeix a donar una prioritat més alta a la recerca, malgrat les limitacions econòmiques, no és difícil entendre com el resultat pot ser una xarxa de recerca de més qualitat.

No podem saber del cert per què la Dra. Lechuga ha dit el que ha dit a la seva entrevista més recent. Per descomptat, és absolutament lliure d'opinar el que li sembli convenient, i és probable que alguna experiència personal l'hagi portat a pensar com ho fa, però sobta que precisament una científica tingui una percepció tan diametralment oposada al que es desprèn de les dades objectives. És per això inevitable preguntar-se si les seves afirmacions no reflectiran d'alguna manera prejudicis, conscients o no, més que no pas realitats... Deixo la pregunta oberta pel lector, junt amb aquesta altra, de més important: dels innumerables cops que durant els últims anys hem sentit o llegit personatges de prestigi culpant el procés sobiranista de tots els mals de Catalunya (sovint amb afirmacions molt més difícils de verificar objectivament que les d'aquesta entrevista recent de *La Vanguardia*), ¿quantes vegades en realitat no hauran estat expressant prejudicis disfressats de ciència?

1. Vegeu ["El 'procés' ha frenado el despegue de la investigación en Catalunya"](http://lavanguardia.com) (lavanguardia.com)
2. [Regional Innovation Scoreboard | Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs](http://europa.eu) (europa.eu)
3. El blog econòmic *Nada Es Gratis* ha publicat uns quants treballs bastant interessants sobre aquest tema, com per exemple [¿Qué importa más en la carrera académica, los conocimientos o los conocidos? – Nada es Gratis](#) o [Cómo no seleccionar a los profesores en la universidad – Nada es Gratis](#)
4. [Entrevista Laura lechuga sobre investigación científica](http://lavanguardia.com) (lavanguardia.com)